คำถามยอดฮิตของผู้บริโภค เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

366963

ดร. ชมชวน บุญระหงษ์
อาจารย์
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมื่อเกษตรอินทรีย์กลายเป็นเรื่องสำคัญในสังคมปัจจุบัน แน่นอนว่าย่อมมีคำถามเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มากมายโดยเฉพาะผู้บริโภค ผู้เขียนเป็นคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ จึงขอร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดต่อคำถามต่าง ๆ ดังกล่าว ดังนี้

1. เกษตรอินทรีย์ต่างจากเกษตรปลอดภัยอย่างไร?

เกษตรปลอดภัยให้ความสำคัญที่ **"ผลผลิตและผู้บริโภคเป็นหลัก"** กล่าวคือเกษตรกรสามารถใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตร (ที่ไม่ห้ามใช้) ในช่วงกระบวนการผลิต ผลผลิตที่นำมาจำหน่ายมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและอนุญาตให้มีการปนเปื้อนของสารพิษทางการเกษตรได้ไม่เกินมาตรฐาน นั่นหมายถึงผู้บริโภคมีสุขภาพปลอดภัย ขณะที่เกษตรกรและสิ่งแวดล้อมต่างก็ยังได้รับพิษอยู่

ส่วนเกษตรอินทรีย์ให้ความสำคัญที่ **"กระบวนการผลิต ผลผลิต เกษตรกร ผู้บริโภค สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ"** คณะกรรมการ IFOAM (2008) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ว่า เป็นระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญในความยั่งยืนของสุขภาพของดิน สุขภาพของระบบนิเวศ และสุขภาพของผู้คน ซึ่งอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรการปรับตัวต่อสภาพท้องถิ่นมากกว่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ เกษตรอินทรีย์จะเน้นการผสมผสานประเพณี นวัตกรรม และวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ของสภาพแวดล้อมที่ใช้ร่วมกันและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของชีวิตที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

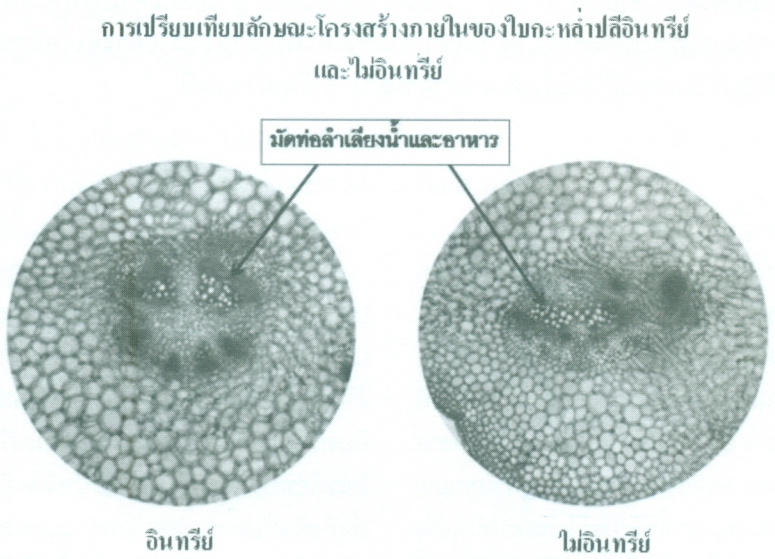
ปัจจุบันผู้บริโภคมีความต้องการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์มากขึ้น จึงทำให้มีการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้นตามไปด้วย แต่เกษตรกรบางส่วนกลับมีเป้าหมายหลักคือผลิตเพื่อขายและส่งออก ทำให้กลายเป็น **"ระบบเกษตรอินทรีย์เชิงเดี่ยว"** เช่นปลูกข้าวอินทรีย์อย่างเดียว ปลูกผักอินทรีย์อย่างเดียว เลี้ยงไก่อินทรีย์อย่างเดียว โดยเน้นการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกไร่นาและชุมชน ทำให้กลายเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ยั่งยืน

เกษตรอินทรีย์ที่ยั่งยืนต้องเป็นเกษตรที่หลากหลาย เป็น **"เกษตรอินทรีย์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนหรือระบบนิเวศ"** ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นา มีการผสมผสานเพื่อให้เกิดการเกื้อกูลระหว่างสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยเฉพาะ "ผู้ผลิต-ผู้บริโภค-ผู้ย่อยสลาย" หรือ "พืช-สัตว์-สิ่งมีชีวิตเล็กที่ทำหน้าที่ย่อยสลาย" ที่ได้ดุล

เกษตรอินทรีย์เมื่อมีกระบวนการผลผลิตที่ดี ใช้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์และจุลินทรีย์ที่ไม่ดัดแปลงพันธุกรรม ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตร ไม่ใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์เร่งการเจริญเติบโต สร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อให้พืช หรือสัตว์เจริญเติบโตตามธรรมชาติ ย่อมทำให้ได้ผลผลิตที่ดี ดังผลการตรวจลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีอินทรีย์และใบกะหล่ำปลีไม่อินทรีย์ของ อ.ดร.ยุวลี อันพาพรม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อ 21 มกราคม 2557 ดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการตรวจลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีอินทรีย์และใบกะหล่ำปลีไม่อินทรีย์

ลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีอินทรีย์	ลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีไม่อินทรีย์
มีจำนวนมัดท่อลำเลียงมากกว่า การลำเลียงน้ำและอาหารดีกว่า ทำให้ใบเจริญดีและมีขนาดใหญ่	มีจำนวนมัดท่อลำเลียงน้อยกว่า ทำให้การเคลื่อนย้ายอาหารและน้ำไม่ดีเท่ากับใบที่มีกลุ่มมัดท่อลำเลียงมากกว่า
มีเนื้อเยื่อคอลเลนไคมา (collenchyma) ในมัดท่อลำเลียงมาก ผนังเซลล์หนาทำให้ใบพืชมีลักษณะยืดหยุ่นและกรอบ	เนื้อเยื่อคอลเลนไคมา (collenchyma) น้อย และผนังบาง ทำให้ใบไม่ยืดหยุ่น และเหนียว
เซลล์มีขนาดใหญ่เรียงตัวเป็นระเบียบและเต่ง ไม่มีช่องว่างระหว่างเซลล์ ทำให้ใบหนาและอวบ และ เซลล์ชั้นผิวใบมีลักษณะสม่ำเสมอ ขนาดเท่ากัน และมีลักษณะเต่ง ทำให้ผิวใบมัน เรียบเนียน	เซลล์มีขนาดเล็กมีช่องว่างระหว่างเซลล์จำนวนมากเนื่องจากเซลล์ไม่เต่ง ทำให้ใบมีลักษณะเหี่ยวย่น และ เซลล์ผิวใบมีลักษณะไม่สม่ำเสมอ บางเซลล์เล็กบางเซลล์ใหญ่เรียงอยู่ในชั้นเดียวกัน ทำให้ผิวสัมผัสใบไม่เรียบเนียน

ภาพที่ 1 การเปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีอินทรีย์และไม่อินทรีย์
ที่มา: อ.ดร.ยุวลี อันพาพรม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 21 มกราคม 2557

2. ทำไมราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์ถึงแพงกว่าเกษตรทั่วไป?

โดยหลักการ **"ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์จะไม่เรียกว่าราคาถูกหรือแพง แต่จะเรียกว่าราคาที่เป็นธรรม"** คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์แพง อาจมีสาเหตุมาจาก

1) ปัจจุบันผู้บริโภคเคยชินกับการซื้อสินค้าราคาถูก โดยไม่สนใจว่าสินค้านั้นมีกระบวนการผลิตเป็นอย่างไร ไม่สนใจว่าการได้มาของสินค้านั้นมีการเอาเปรียบเกษตรกรผู้ผลิต แรงงานเด็ก สตรี ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศมากน้อยแค่ไหนหรือไม่ ขอเพียงได้ซื้อราคาถูกก็พอใจ

การที่ต้องได้สินค้าราคาถูก ส่งผลให้พ่อค้า คนกลาง หรือผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไปกดราคากับเกษตรกรให้ขายในราคาต่ำสุดเช่นกัน เกษตรกรไม่มีทางเลือก เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตเกษตรกรก็จำเป็นต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตขาย พ่อค้าคนไหนสามารถซื้อผลผลิตได้ในราคาต่ำสุด ก็จะจำหน่ายที่ตลาดในราคาต่ำสุดเช่นกัน

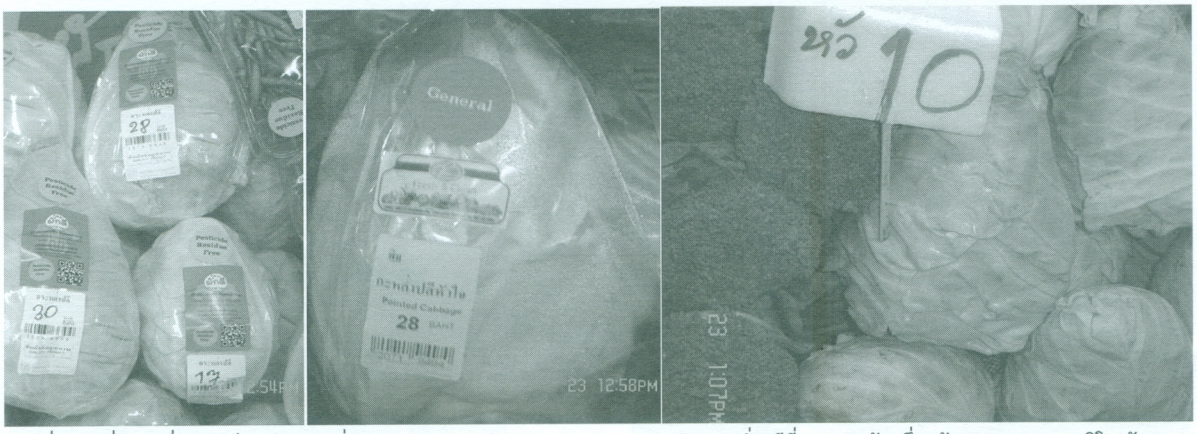
หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัจจุบันผู้บริโภคเคยชินกับการซื้อสินค้าในราคาเทียม ราคาที่พ่อค้าไปขูดรีดมาจากหยาดเหงื่อแรงงานของเกษตรกร ราคาที่เกษตรกรจำเป็นต้องขายขาดทุน ขายราคาเทียม ราคาปลอม ราคาไม่จริง ผลที่เกิดตามมาคือทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มพูน บางคนต้องขายที่ดินทำกินไปใช้หนี้ กลายเป็นเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน สุขภาพทรุดโทรม อพยพแรงงานสู่ภาคอุตสาหกรรมและเมือง สุดท้ายไม่มีใครอยากเป็นเกษตรกร เพราะไม่มีความมั่นคงในรายได้

2) การที่ผู้บริโภคนิยมซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้าหรือตามซุปเปอร์มาเก็ต ทำให้ซื้อในราคาสูงหรือแพง แพงกว่าราคาที่เกษตรกรขายเองถึง 10 เท่า แพงกว่าตลาดสดถึง 5 เท่า ทั้งนี้เพราะห้างต้องจ่ายเพิ่มค่าการตลาด จ่ายอย่างน้อย 2 ช่วง ช่วงแรกจ่ายให้คนกลางที่ช่วยจัดการนำผลผลิตมาสู่ห้าง โดยจะบวกเพิ่มจากราคาที่ไร่นาอีก 25-50 เปอร์เซ็นต์ ช่วงที่สองเป็นช่วงสินค้าอยู่ในห้างก็จะบวกราคาเพิ่มไปอีก 25-50 เปอร์เซ็นต์ (ขึ้นอยู่กับว่าเป็นวิธีฝากขาย หรือขายขาด) และหากต้องส่งไปขายที่ห้างในกรุงเทพราคาจะสูงกว่าที่ไร่นามากกว่า 100 %

จากการสำรวจราคาขายปลีกพืชผักปลอดภัยที่ตลาดสดและซุปเปอร์มาเก็ตในห้างของจังหวัดเชียงใหม่ ของผู้เขียน (ห้างและตลาดสดดังกล่าวอยู่ห่างกันไม่เกิน 200 เมตร) เมื่อ 23 มกราคม 2557 พบว่าราคาที่ห้างสูงกว่าราคาที่ตลาดสด 2 เท่าตัว ทั้ง ๆ ที่คุณภาพของผักก็ไม่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 2 และภาพที่ 2-4

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบราคาพืชผักที่จำหน่ายที่ห้างและตลาดสด

ชื่อผัก	ราคาที่ตลาดสด (กก./บาท)	ราคาที่ซุปเปอร์มาเก็ต (กก./บาท)
กะหล่ำปลีหัวใจ (ผักปลอดภัย)	10	60
กะหล่ำดอก (ผักปลอดภัย)	20	66
ขาวปลี (ผักปลอดภัย)	10	36

กะหล่ำปลี (ทั่วไป) ที่ซุปเปอร์มาเก็ต หัวหนึ่งประมาณ 500 กรัม ราคา 28-30 บาท หรือกิโลกรัมละ 56-60 บาท

กะหล่ำปลีที่ตลาดสดหัวหนึ่งหนักประมาณ 1-1.5 กิโลกรัม ราคาหัวละ 10 บาท

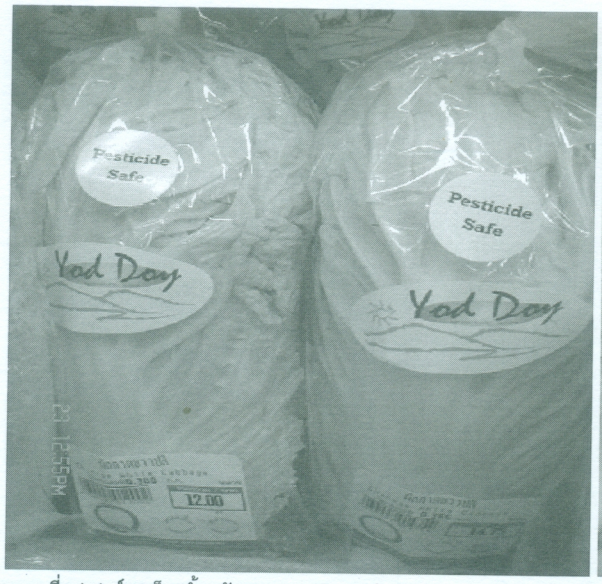
ภาพที่ 2 เปรียบเทียบราคากะหล่ำปลีที่จำหน่ายในห้างกับที่ตลาดสด

กะหล่ำดอก (ปลอดภัย) ที่ห้าง ดอกละ 500 กรัม ราคา 33 บาท หรือกิโลกรัมละ 66 บาท

กะหล่ำดอกที่ตลาดสด ดอกละประมาณ 500 กรัม ราคาดอกละ 10 บาท หรือกิโลกรัมละ 20 บาท

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบราคากะหล่ำดอกที่จำหน่ายในห้างกับที่ตลาดสด

ที่ซุปเปอร์มาเก็ต น้ำหนักประมาณ 300 กรัมต่อห่อ ๆ ละ 1 ต้น ราคา 12 บาท หรือราคา 36 บาท ต่อกิโลกรัม

ที่ตลาดสด กองละ 1 กิโลกรัม ราคากองละ 10 บาท

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบราคาผักกาดขาวปลีที่จำหน่ายในห้างกับที่ตลาดสด

ในส่วนของสินค้าเกษตรอินทรีย์นั้นก็เช่นกัน เนื่องจากปัจจุบันผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังมีจำนวนจำกัด ทำให้ราคาที่เกษตรกรขายให้แก่ห้างนั้นส่วนใหญ่ขายในราคาปลีก ดังตัวอย่างของบร็อคคอรี่อินทรีย์เกษตรกรขายปลีกที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในราคากิโลกรัมละ 40 บาท ขณะที่ห้างจำหน่ายราคากิโลกรัมละ 71 บาท ดังภาพที่ 5

ภาพด้านบน : บร็อคคอรี่(อินทรีย์) ที่ซุปเปอร์มาเก็ต ดอกละ 27 บาท หรือ กิโลกรัมละ 71 บาท

ภาพด้านบน : บร็อคคอรี่(อินทรีย์) ที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ราคากิโลกรัมละ 40 บาท

ภาพที่ 5 เปรียบเทียบราคาบร็อคคอรี่อินทรีย์ที่จำหน่ายที่ห้างและที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์

ซึ่งชี้ให้เห็นว่า**"ระบบและรูปแบบการตลาด"** มีความสัมพันธ์กับราคาสินค้า สินค้าชนิดเดียวกันและใช้กระบวนการผลิตเหมือนกัน แต่วางจำหน่ายคนละตลาด มีค่าการตลาดต่างกัน ทำให้ราคาจำหน่ายต่างกัน

สินค้าที่จำหน่ายในห้างต้องขนาดเท่ากัน รูปร่างภายนอกดูดี ดูสวย หีบห่อดูดี จัดวางในทำเลที่ดี มีอากาศเย็นสบาย มีพนักงานดูแลตลอดเวลา ทำให้มีค่าการจัดการสูง นั่นคือต้นทุนที่เพิ่มขึ้นของค่าการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการตลาด ไม่ใช่ต้นทุนการผลิต ทำให้ราคาขายสูงขึ้น **เป็นการผลักภาระให้ผู้บริโภครับผิดชอบ ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าราคาเกษตรอินทรีย์แพง**

โดยแนวคิดและหลักการเกษตรอินทรีย์ ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะไม่เรียกว่าราคาถูกหรือแพง แต่จะเรียกว่าราคาที่เป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ หมายความว่าราคาที่เกษตรกรจำหน่ายนั้นจะต้องเป็นราคาที่เกษตรกรเป็นผู้กำหนด หากเป็นไปได้ควรมีผู้บริโภคร่วมกำหนดราคาด้วย เป็นราคาที่ทำให้ครอบครัวของเกษตรกรอยู่ได้ ดังนั้นราคาต้องสูงกว่าต้นทุนและบวกกำไรที่เกษตรกรควรจะได้ ดังกรณีของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์อำเภอสันทรายและสันกำแพง จ. เชียงใหม่ได้ร่วมกันกำหนดราคาจำหน่ายกะหล่ำปลีอินทรีย์ที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ เมื่อ 23 มกราคม 2557 โดยต้นทุนกะหล่ำปลีอินทรีย์ 1 กิโลกรัม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

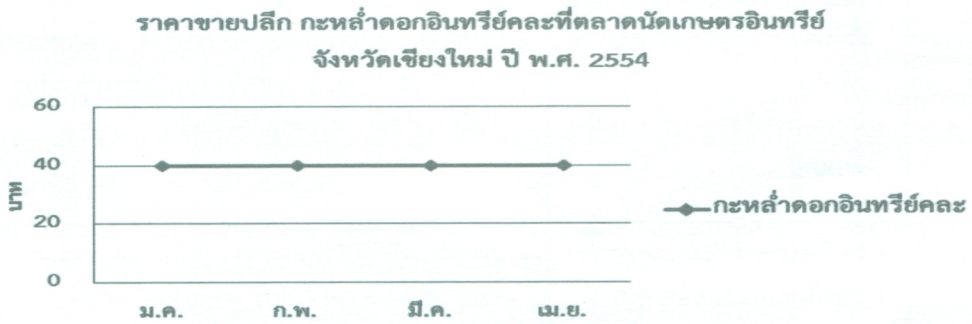
ค่าเช่าที่ดิน	0.25	บาท (ถึงแม้จะเป็นที่ดินของตนเอง)
ค่าเมล็ดพันธุ์	0.20	บาท
ค่าดินเพาะ	0.25	บาท
ค่าปุ๋ยอินทรีย์	5.00	บาท (ถึงแม้วัสดุทำปุ๋ยทั้งหมดมาจากไร่นาตนเอง)
ค่าปุ๋ยทางใบ	1.00	บาท
ค่าสมุนไพรกลั่น	0.50	บาท
ค่ารดน้ำ	0.60	บาท
น้ำมันรถไปสวน	1.00	บาท
ค่าอุปกรณ์	1.50	บาท (บัวรดน้ำ จอบ แผงเพาะกล้า ฯลฯ)
ค่าชุดทำงาน	1.50	บาท
ค่าแรง	4.75	บาท (ทำแปลง และดูแลนาน 3 เดือน)
ค่าดอกเบี้ยเงินกู้	0.12	บาท
ค่าอัตราเงินเฟ้อ	0.12	บาท
ค่ากำไรที่เกษตรกรควรจะได้	8.00	บาท (50 % ของต้นทุน)
รวมต้นทุนกะหล่ำปลีอินทรีย์ ณ ไร่นา	24.79	บาทต่อกิโลกรัม

และเกษตรกรเกษตรอินทรีย์เกือบทุกคนจะทำตลาดเอง โดยนำผลผลิตไปขายที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์เองก็จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มต่อหนึ่งกิโลกรัมคือ

ค่าขนส่ง	2.00	บาท
ค่าถุงพลาสติก	0.25	บาท
ค่าแผงวางขาย	0.30	บาท
ค่ารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	0.08	บาท
ค่าแรงทำการตลาด	2.00	บาท
ค่าสูญเสีย	0.58	บาท (เช่น ขายไม่หมด)

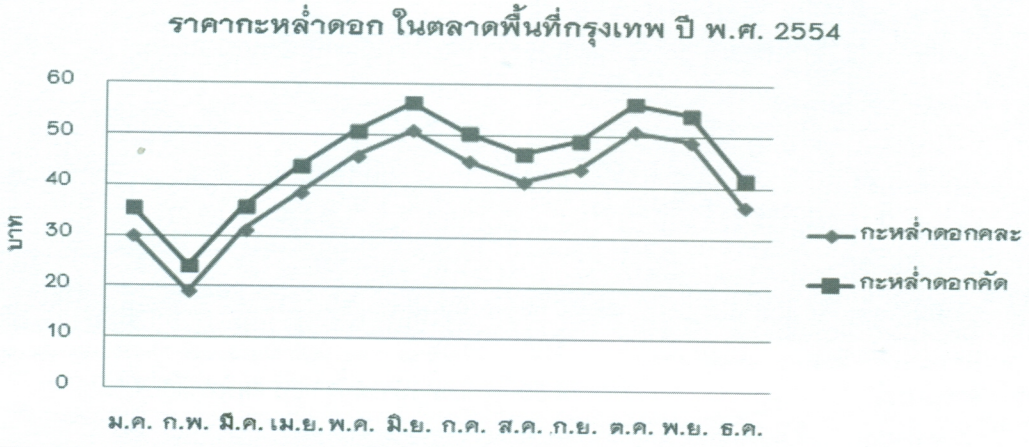
รวมราคาจำหน่ายกะหล่ำปลีอินทรีย์ที่จำหน่ายที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์เท่ากับ 30 บาทต่อกิโลกรัม

"การกำหนดราคาเดียวหรือราคาคงที่ตายตัวตลอดฤดูกาล" ก็เป็นหลักการหนึ่งที่สำคัญของตลาดที่เป็นธรรม ถึงแม้ว่าตลาดทั่วไปราคาจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง แต่ราคาที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ที่เป็นธรรมก็จำหน่ายราคาเดิม ดังกรณีราคาขายปลีกกะหล่ำดอกอินทรีย์ที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่ จะจำหน่ายราคากิโลกรัม 40 บาทตลอดฤดูกาลผลิตช่วง 4 เดือน จะไม่มีกะหล่ำดอกอินทรีย์จำหน่ายนอกฤดูกาล ดังกราฟที่ 1

กราฟที่ 1 แสดงราคาขายปลีกกะหล่ำดอกอินทรีย์คละที่ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์

ขณะที่ราคาสินค้าเกษตรในตลาดทั่วไปราคาเปลี่ยนแปลงตลอด ขึ้นลงทุกวัน ดังกรณีของราคาเฉลี่ยขายปลีกของกะหล่ำดอกในตลาดพื้นที่กรุงเทพปี พ.ศ. 2554 พบว่า ราคากะหล่ำดอกคละราคาต่ำสุดกิโลกรัมละ 10 บาท ราคาสูงสุดกิโลกรัมละ 58 บาท และราคาเฉลี่ยทั้งปีกิโลกรัมละ 40.26 บาท ขณะที่กะหล่ำดอกคัดราคาต่ำสุดกิโลกรัมละ 15 บาท ราคาสูงสุดกิโลกรัมละ 62 บาท และราคาเฉลี่ยทั้งปีกิโลกรัมละ 45.51 บาท ดังกราฟที่ 2 แสดงราคาเฉลี่ยของกะหล่ำคละและคัดในตลาดพื้นที่กรุงเทพ

กราฟที่ 2 แสดงราคาเฉลี่ยขายปลีกกะหล่ำดอกคละและคัดในตลาดพื้นที่กรุงเทพ
(แหล่งข้อมูล: ราคาสินค้าเกษตรในพื้นที่กรุงเทพฯ. กรมการค้าภายใน. 2554.)

การที่ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ "คงที่" จะทำให้เกิดความเป็นธรรมทั้งแก่เกษตรกรและผู้บริโภค เป็นธรรมกับเกษตรกรหมายความว่า เกษตรกรรู้ราคาล่วงหน้า ขณะที่เป็นธรรมกับผู้บริโภคคือถึงแม้ราคากะหล่ำที่ตลาดอื่นสูง แต่ราคาที่ตลาดชุมชนเกษตรอินทรีย์ก็ยังราคาเท่าเดิม นั่นแสดงให้เห็นว่า ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับ **"ระบบและรูปแบบตลาด"**

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลทำให้ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะไม่ถูกเรียกว่า **"ราคาถูกหรือแพง"** แต่จะเรียกว่า **"ราคาที่เป็นธรรม-Fair Price"** แต่ที่ซื้อแพงเพราะไปซื้อที่ห้าง ไม่ได้ซื้อที่ตลาดชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่เป็นธรรม

3. ตลาดเกษตรทั่วไปต่างจากตลาดเกษตรอินทรีย์ที่เป็นธรรมอย่างไร?

ในโลกนี้มีระบบตลาดหลายระบบ แต่ผู้เขียนขอแบ่งอย่างกว้าง ๆออกเป็น 2 ระบบ คือระบบตลาดทั่วไป (ที่ใช้แนวคิดการค้าเสรี หรือทุนนิยม) และระบบตลาดที่เป็นธรรม เพื่อให้เข้าใจง่ายถึงความแตกต่างของตลาดทั้งสองระบบ จึงขอใช้สินค้าเกษตรในระบบตลาดเกษตรทั่วไปและสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระบบตลาดชุมชนที่เป็นธรรมมาเปรียบเทียบตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระบบตลาดสินค้าเกษตรทั่วไปและระบบตลาดชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่เป็นธรรม

	สินค้าเกษตรในระบบตลาดทั่วไป (Conventional Market)	สินค้าเกษตรอินทรีย์ในระบบตลาดชุมชนที่เป็นธรรม (Fair Market)
ผลิตภัณฑ์-สินค้า (Product)	• ให้คุณค่าที่ภายนอกของสินค้ามากกว่าคุณค่าภายในของสินค้า • เน้นความสวยงามของสินค้าและหีบห่อ การมีรูปร่างและขนาดที่เท่ากัน • เกษตรกรจึงใช้กระบวนการผลิตทางเคมี	• ให้คุณค่าที่ภายในของสินค้ามากกว่าคุณค่าภายนอกของสินค้า • เน้นสินค้าที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ มากกว่าความสวยงามขนาดของสินค้า • จึงใช้กระบวนการผลิตแบบธรรมชาติ แบบเกษตรอินทรีย์ ไม่จำเป็นจะไม่พยายามใช้หีบห่อหลังการเก็บเกี่ยว เน้นลดการใช้พลาสติก สนับสนุนใช้ตะกร้า
ราคา (Price)	• พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา • ราคาไม่แน่นอน ขึ้นๆ ลงๆ	• เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคา (หรือเกษตรกรและผู้บริโภคร่วมกันกำหนดราคา)โดยราคาต้องไม่ต่ำกว่าต้นทุนบวกกำไรที่เกษตรกรควรจะได้ • ราคาสม่ำเสมอ ตลอดฤดูกาล

	สินค้าเกษตรในระบบตลาดทั่วไป (Conventional Market)	สินค้าเกษตรอินทรีย์ในระบบตลาดชุมชนที่เป็นธรรม (Fair Market)
ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)	• เกษตรกรเน้นขายส่งผ่านคนกลาง • มีจำหน่ายตามตลาดทั่วไป ตามซุปเปอร์มาเก็ต/ห้าง	• ให้ความสำคัญกับผู้บริโภคที่อยู่ใกล้แหล่งผลิต • เกษตรกรเน้นขายด้วยตนเอง เช่น ขายในสวน ตลาดริมทาง ตลาดนัดตามหน่วยงาน ตลาดสด หากมีปริมาณมากจะขายผ่านระบบกลุ่ม-สหกรณ์
การส่งเสริมการขาย (Promotion)	• ลงทุนสูง เน้นผ่านสื่อวงกว้าง • ใช้ดารา คนมีชื่อเสียงประชาสัมพันธ์	• ลงทุนต่ำ เน้นสื่อวงแคบ • ใช้สวนไร่นาและหน้าเกษตรกรเป็นสื่อ • มีประกาศนียบัตรหรือตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เป็นเครื่องมือรับรองคุณภาพ

ระบบตลาดเกษตรอินทรีย์ที่เป็นธรรม มีหลายรูปแบบ เช่น ตลาดเต้เก้ (TEIKEI) ที่ญี่ปุ่น มีการจัดการระบบอาหารอินทรีย์ของชุมชนร่วมกัน โดยที่กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภคได้ประชุมวางแผนความต้องการสินค้าเพื่อบริโภค การวางแผนการผลิต การกำหนดราคา เวลาส่งสินค้า ฯลฯ

ตลาดชุมชนเกื้อหนุนเกษตรกร (Community Supported Agriculture-CSA) เป็นรูปแบบตลาดที่พัฒนาจากตลาด TEIKEI เริ่มที่ยุโรป อเมริกา และขยายไปทั่วโลก มีหลักการที่สำคัญคือกลุ่มผู้บริโภคจะสนับสนุนเกษตรกรที่สนใจทำเกษตรอินทรีย์ จะหาที่ดินให้ จะร่วมลงทุน จะจ่ายเงินค่าซื้อผลผลิตให้ล่วงหน้า เมื่อเกิดภัยธรรมชาติก็รับผลผลิตเท่าที่สามารถผลิตได้

ตลาดชาวนาหรือตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ชาวนา (Organic Farmers Market) เป็นรูปแบบที่นิยมทั้งเอเชีย ยุโรป ในยุคแรก ๆ ผู้บริโภคนิยมไปซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ตามห้าง แต่เมื่อเกิดตลาดนัดขึ้น ผู้บริโภคเห็นว่าผักที่จำหน่ายในตลาดนัดมีความสดกว่าที่จำหน่ายตามห้าง บางครั้งถึงแม้ผักที่จำหน่ายที่ตลาดนัดดูใบเหี่ยว แต่ก็เป็นผักที่เก็บวันนั้น แตกต่างจากผักในห้างที่ดูเหมือนจะสดแต่ก็เก็บมาหลายวัน เชื่อว่าคุณค่าทางอาหารน่าจะน้อยกว่าผักที่เก็บวันนั้น

สหกรณ์ผู้บริโภค เป็นรูปแบบที่นิยมมากที่ญี่ปุ่น โดยที่คนในชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้น ทำหน้าที่จำหน่ายสินค้าของชุมชน และรวบรวมสินค้าที่ชุมชนต้องการมาจำหน่าย สำนักงานสหกรณ์ใหญ่เท่าห้างสรรพสินค้า บางสหกรณ์มีโรงหนัง โรงละคร โรงครัว สนามเด็กเล่น บริการสมาชิก ฯลฯ

4. หีบห่อบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ควรเป็นอย่างไร?

ความสำคัญของหีบห่อบรรจุภัณฑ์คือการรักษาคุณภาพและปกป้องตัวสินค้า การให้ความสะดวกในเรื่องการขนส่งและการจัดเก็บ การช่วยสื่อความหมายและส่งเสริมทางด้านการตลาดด้วย ขณะเดียวกันเป้าหมายที่สำคัญหนึ่งของการทำเกษตรอินทรีย์คือการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะเห็นภาพของเกษตรกรอินทรีย์และผู้บริโภคสีเขียวลดการใช้ถุงพลาสติก จะนิยมไปตลาดขายตรงแบบตลาดนัด เพื่อจะได้สินค้าสด ไม่ต้องมีหีบห่อ ซื้อขายเป็นกิโลกรัม นิยมใช้ตะกร้าจ่ายตลาด และผู้บริโภคสีเขียวจะไม่นิยมซื้อสินค้าที่ใช้วิธีการแบ่งบรรจุหีบห่อเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพราะใช้พลาสติกมาก แต่จะนิยมซื้อขนาดที่บรรจุเป็นกิโลกรัม เป็นลิตร หรือเป็นถัง

5. ทำไมถึงต้องมีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ไม่มีไม่ได้หรือ?

การที่มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ก็เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคว่าสินค้าที่ตนเองซื้อไปนั้นเป็นผลผลิตเกษตรอินทรีย์จริง ๆ รวมทั้งเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรอินทรีย์ตัวจริงเสียงจริงได้รับความเป็นธรรม และเพื่อคัดกรองไม่ให้เกษตรกรอินทรีย์ปลอมมาหลอกลวงแอบอ้าง

ประกาศนียบัตรและตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้นมีประโยชน์มากสำหรับเกษตรกรอินทรีย์ที่มีผลผลิตปริมาณมาก ที่ต้องส่งสินค้าไปขายที่ไกลออกไปและผู้บริโภคไม่รู้จัก

ส่วนเกษตรกรรายย่อยที่มีผลผลิตไม่มาก เน้นจำหน่ายในชุมชนใกล้เคียง ในตัวอำเภอ ในตัวจังหวัดและผู้บริโภครู้จักดี มีผู้บริโภคแวะเวียนไปเยี่ยมเยือนไร่นาตลอดก็ไม่จำเป็นต้องขอการรับรองมาตรฐาน เพราะผู้บริโภครู้เห็นกระบวนการผลิตว่าเป็นอินทรีย์แท้จริง

ระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันมีหลายระบบ เช่น ระบบการรับรองด้วยกลุ่มบุคคลที่สาม (Third-party) ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems) ระบบการรับรองแบบตัวเลือกที่ได้รับการรับรองทางเลือก (Alternative certification options)

เกษตรกรจะใช้ระบบการรับรองแบบไหนก็ขึ้นอยู่กับตลาด หากต้องส่งขายที่ไกล ๆ ขายต่างประเทศ อาจต้องใช้ระบบการรับรองด้วยกลุ่มบุคคลที่สามซึ่งอาจเสียค่าใช้จ่ายสูง หากเกษตรกรมีผลผลิตที่ขายในระดับจังหวัดอาจร่วมมือกับเกษตรกรและผู้บริโภคช่วยกันพัฒนาระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมขึ้นมา ส่วนเกษตรกรคนไหนเห็นว่าตัวเองผลิตโดยวิธีธรรมชาติ เช่น ระบบไร่หมุนเวียน แต่ไม่สามารถขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ (ซึ่งในอนาคตจะมีการบังคับใช้ทางกฎหมายของการใช้คำว่าเกษตรอินทรีย์บนฉลาก) เกษตรกรกลุ่มนี้เองอาจพัฒนาระบบการรับรองแบบทางเลือกขึ้นมา

6. ผู้บริโภคสีเขียว (Green Consumer) ควรจะเลือกซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์จากที่ไหนและกับใคร?

แน่นอนว่าผู้บริโภคสีเขียว จะเป็นผู้ตระหนักและห่วงใยต่อปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมสังคม ดังนั้นหากเอาเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้มาเป็นหลักคิดก็จะทำให้ง่ายขึ้น เช่น ถ้าถามว่าถ้าจะให้ท่านเลือกซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ท่านจะเลือกซื้อกับใคร ที่ไหนและอย่างไร ระหว่าง

☐ ซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อย

หรือ

☐ ซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของบริษัทขนาดใหญ่

☐ ซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์โดยตรงกับตลาดนัดของกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์

หรือ

☐ ซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ห้าง/ซุปเปอร์มาเก็ต

☐ ชอบใช้ถุงพลาสติกใส่ของเมื่อซื้อของที่ตลาด

หรือ

☐ นิยมหิ้วตะกร้าไปจ่ายตลาด

☐ เกษตรกรและผู้บริโภคเป็นเพียงผู้ขายและผู้ซื้อ

หรือ

☐ เกษตรกรและผู้บริโภคต่างเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมกันสร้างสังคมใหม่

7. ส่งท้าย

ปัญหาหลักของเกษตรกรรายย่อยในปัจจุบันคือ การเกิดภาวะหนี้สิน การสูญเสียที่ดิน การไร้ที่ดินทำกิน ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ โดยมีสาเหตุหลักหนึ่งมาจากการทำการเกษตรในระบบเกษตรเคมีเชิงเดียว การพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ การดำรงชีวิตตามแนวคิดบริโภคนิยม ภายใต้แนวคิดการพัฒนาประเทศด้วยเศรษฐกิจเสรีนิยม ขณะที่ผู้บริโภคก็มีปัญหาไม่แตกต่างจากเกษตรกรรายจ่ายมากกว่ารายรับ ภาวะหนี้สิน การบริโภคอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมี และปัญหาสุขภาพ

การจะแก้ทั้งปัญหาและสาเหตุของปัญหาได้นั้น การผนึกกำลังและร่วมมือกันระหว่างเกษตรกรรายย่อยและผู้บริโภคในรูปของ “ชุมชนเกษตรอินทรีย์” จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นเร่งด่วน โดยใช้ “เกษตรอินทรีย์ ตลาดนัดชุมชนเกษตรอินทรีย์และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม” มาเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายสุดท้ายที่การบ่มเพาะความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็น เท่าทัน พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เกิดความเป็นธรรมในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟู

MAEJO VISION

เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าภายใน. (2554). **ราคาสินค้าเกษตรในพื้นที่กรุงเทพฯ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dit.go.th/pricelist/showannual_all.asp (28 มกราคม 2557)

ยุวลี อันพาพรม. (2557). **การเปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างภายในของใบกะหล่ำปลีอินทรีย์และไม่อินทรีย์.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

International Federation of Organic Agriculture Movement. (2008). Definition of Organic Agriculture. [Online]. Available : http://www.ifoam.org/en/organic-landmarks/definition-organic-agriculture. (28 January 2014)

Wikipedia. Organic certification. [Online]. Available : http://en.wikipedia.org/wiki/Organic_certification. (28 January 2014)